

Kortanalys 2/2024

Återfall i brott utifrån veckodag för frigivning från anstalt

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning.....	5
Syfte och frågeställningar	7
Metod och material	9
Definitioner	9
Studiepopulationen.....	10
Analys.....	11
Begränsningar	12
Resultat	13
Fördelningen av frigivningar från anstalt.....	13
Fördelningen av återfall i brott efter frigivning från anstalt	13
Återfallsprocessen över tid.....	15
Avslutande diskussion	18
Referenser	20
Bilagor	22
Bilaga 1. Cox regressionsanalyser	22

urn:nbn:se:bra-1192

© Brottsförebyggande rådet 2024

Författare: Johanna Viberg

Vetenskaplig granskare: Professor Anders Nilsson vid Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, har vetenskapligt granskat utkast till kortanalysen och lämnat värdefulla synpunkter. Det är dock Brå som i alla avseenden ansvarar för innehållet i rapporten.

Omslagsillustration: Susanne Engman

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08-527 58 400, e-post registrator@bra.se, www.bra.se

Den här kortanalysen kan laddas ner från Brås webbplats <http://www.bra.se>

Sammanfattning

Den första tiden efter frigivning från anstalt är ofta en kritisk period, och stödinsatser är av vikt för att undvika återfall i brott. Myndigheter och organisationer som kan främja anpassningen till samhället efter frigivningen arbetar dock inte med samma intensitet under helger som under veckodagar. Samtidigt har flera studier funnit att brottsnivåer av olika brott varierar när de studeras i ett veckomönster, och inte sällan är högre på helger. Det är därför rimligt att förmoda att återfallsrisken skulle kunna vara högre på helgen jämfört med övriga veckodagar.

Syftet med den här kortanalysen är att undersöka om det finns samband mellan veckodag för frigivning från anstalt och återfall i brott. Bakgrunden är att Storbritannien infört en ny lag som möjliggör tidigareläggande av frigivningsdag eftersom man tycker sig se en högre återfallsrisk för personer som frigges på fredagar, vilket man antar beror på att det är svårare under helgen att få kontakt med instanser som kan hjälpa till med exempelvis arbete, boende och missbruksbehandling. Kortanalysen undersöker även hur fördelningen av frigivningar från anstalt ser ut uppdelat på olika veckodagar. Det empiriska underlaget utgörs av data från registret över återfall i brott, ett register som Brå upprätthåller. Studiepopulationen är avgränsad till frigivningar från anstalt perioden 2017–2019 och omfattar totalt 31 086 observationer. Statistiska analyser har studerat dels samtliga, och dels olika grupper separat. Grupperna har utgått från kön, ålder och tidigare belastning. Med återfall i brott avses i den här kortanalysen nya lagakraftvunna brott som begåtts inom ett år efter frigivning. Återfall har studerats dels för återfall i generell brottslighet, samt specifikt för återfall i våldsbrott, narkotikabrott samt tillgreppsbrott.

Resultaten i den här kortanalysen visar att fördelningen av frigivningar från anstalt är tämligen jämn över veckans sju dagar, både sett till samtliga frigivningar men även uppdelat på grupper om kön, ålder samt tidigare belastning. När återfall studeras uppdelat på veckodagen för frigivning är andelen i princip lika stor för samtliga dagar. Även när återfall i våldsbrott, narkotikabrott samt tillgreppsbrott studeras separat syns små skillnader mellan veckodagen för frigivning. Ett mycket likartat mönster framkommer i motsvarande analyser av män respektive kvinnor, olika åldersgrupper samt varierande grad av tidigare belastning. Dessa resultat indikerar att dagen för frigivning inte har betydelse för återfallsrisken.

I förhållande till kortanalysens syfte är det dock relevant att studera om det finns skillnader sett till tidpunkten för återfall beroende på vilken dag som frigivning från anstalt skett. Det på grund av att om veckodagen för frigivning har betydelse så är det sannolikt för återfall som sker i nära anslutning till tidpunkten för frigivning. När återfall i generell brottslighet studeras över tid efter frigivning visar resultaten att skillnader

veckodagarna emellan på sin höjd är marginella i närtid till frigivningstillfället. Resultaten visar även ett mycket likartat mönster i separata analyser för olika grupper och brottstyper. Skillnaderna som framkommer uppstår heller inte i närtid till frigivningen, och kan därför inte förväntas vara relaterade till frigivningsdagen.

Sammantaget har kortanalysen bidragit med kunskapen att veckodagen för frigivning inte har någon betydelse för återfall i brott i Sverige. Det finns därför inte någon anledning att i Sverige av det skälet se över regelverket kring veckodag för frigivning på samma sätt som man gjort i Storbritannien.

Inledning

Inom den kriminologiska forskningen har det länge varit känt att en mycket liten del av befolkningen står för en stor del av den samlade brottsligheten.¹ Det är därför angeläget att arbeta för att färre personer som begått brott ska återfalla i ny brottslighet.

Brås återfallsstatistik visar att det finns skillnader vad det gäller återfall i brott utifrån olika faktorer (Brå 2023). Statistiken visar bland annat att män återfaller i större utsträckning än kvinnor, samt att personer som är 60 år eller äldre återfaller i mindre utsträckning än yngre personer. Vidare ökar andelen personer som återfaller i brott tydligt med antalet tidigare belastningar. Störst andel återfall finns bland dem som lagfördes för narkotikabrott eller tillgreppsbrott.² Brås statistik visar även att de flesta återfall som sker efter frigivning sker redan inom några månader efter att de lämnat anstalten. Den första tiden efter frigivning är således att betrakta som en kritisk period med avseende på återfall i brott och stödinsatser i nära anslutning till dagen för frigivning kan därför anses vara viktiga.

I 1 kap. 5 § fängelselagen (2010:610) anges att verkställigheten ska utformas så att klientens anpassning i samhället underlättas, och att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Vidare beskrivs i 26 § i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse (FARK), att en verkställighetsplan ska tas fram i syfte att utforma verkställigheten på ett ändamålsenligt sätt och förbereda frigivningen (KVFS 2011:1), vilket påbörjas direkt när klienten kommer till anstalten. En verkställighetsplan ska grundas på en utredning om klientens behov av stöd och kontroll, och om vilka åtgärder som bör vidtas under verkställigheten för att minska risken för återfall i brott.³ Vidare framgår att inför frigivningen ska verkställighetsplanen vara särskilt inriktad på konkreta åtgärder som kan underlätta övergången till ett liv i frihet. Utifrån den intagnas behov ska samverkan ske med socialnämnden, hälso- och sjukvården, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Vid behov ska samverkan även ske med andra myndigheter, organisationer och enskilda (6–7 § fängelseförordningen).

¹ Se exempelvis Bäckman m.fl. (2020) och Sivertsson (2018).

² Dessa faktorer påtalades även som betydelsefulla i en kortanalys som Brå tidigare publicerat, vilken särskilt undersökte utvecklingen av återfall i brott efter fängelse (Brå 2017).

³ Förutsättningarna för att bevilja klienten ett tillstånd till en utslussningsåtgärd ska särskilt övervägas. Det finns fyra särskilda utslussningsåtgärder: frigång, vårdvistelse, halvvägshus samt utökad frigång (11 kap. 1 § fängelselagen 2010:610).

Efter två tredjedelar av ett tidsbestämt fängelsestraff ska en klient frigges villkorligt och därefter börjar en prøvotid.^{4 5} Prøvotiden motsvarar den tid som återstår av straffet, dock alltid minst ett år. Under prøvotiden ska den frigivna vara skötsam, försöka försörja sig efter sin förmåga och rätta sig efter vad hen är skyldig att göra.⁶ Den som är villkorligt frigiven kan även ställas under övervakning under prøvotiden om det behövs för att minska risken för återfall i brott eller för att på annat sätt underlätta anpassningen i samhället. Om frivården tar beslut om övervakning ska den frigivna ha regelbunden kontakt med frivården, vilken kommer fokusera på områden i klientens liv som har ett samband med återfall i brott.

Sammanfattningsvis anses ett fängelsestraff pågå dels under anstaltsvistelsen, och dels under den efterföljande prøvotiden vid villkorlig frigivning.⁷

Även i Storbritannien får klienter stöd inför frigivning från anstalt för att underlätta återanpassning till samhället. Till skillnad från det svenska frigivningssystemet, där planering för frigivning sker redan vid ankomsten till anstalten, sker den processen under de sista 12 veckorna av vistelsen på anstalten. Klienterna får råd och stöd när det gäller att finna bostad, söka arbete samt information om vilket finansiellt stöd de kan vara berättigade till (UK Gov.a). Frigivningssystemet liknar dock det svenska eftersom klienter generellt frigges villkorligt innan verkställighetstidens slut. De har vid sådana tillfällen krav på att följa en framtagen plan för att bland annat minska risken för återfall i brott och öka återanpassningen i samhället, vilket exempelvis kan innefatta deltagande i olika behandlingsprogram, arbetsträning och närvarande vid möten med övervakare⁸.

I Storbritannien har organisationen National Association for the Care and Resettlement of Offenders (Nacro), utifrån en fallstudie, betonat att vissa klienter står inför särskilda utmaningar när de ska frigges från anstalt (Nacro 2018, Nacro 2021). Dessa utmaningar påtalas vara särskilt stora i de fall när frigivning sker på fredagar eller dag som föregår helgdag, bland annat eftersom det är svårare under helger att få kontakt med instanser som kan hjälpa till med exempelvis arbete, boende och missbruksbehandling. Samtidigt har en oproportionerligt stor andel av frigivningarna skett på fredagar, på grund av att verkställighet som slutar på en helg automatiskt flyttats till fredagen innan eftersom frigivning inte får ske under helgen.⁹ Resultaten från studien är inte helt generaliserbara men utgjorde ändå bakgrunden när Storbritannien 2023 antog en ny lag som tillåter att tidigarelägga frigivning från anstalt som sker på fredagar

⁴ Det finns dock undantag för villkorlig frigivning vilket innefattar om straffet är en månad eller kortare, om fängelsedomens är kombinerad med skyddstillsyn, eller om fängelsestraffet är ett förvandlingsstraff för böter.

⁵ Av klienterna som avslutade en fängelseverkställighet under 2022 frigavs 70 procent villkorligt (Kriminalvården 2022).

⁶ Om den frigivna exempelvis begår ett brott under prøvotiden, kan det innebära att domstolen dömer till en ny påföljd och att den villkorligt medgivna friheten förverkas.

⁷ För en mer detaljerad beskrivning av juridiska bestämmelser, se 26 kap. Brottsbalken.

⁸ Översatt från engelskans *offender manager*.

⁹ Detta regleras enligt Criminal Justice Act 1961.

med upp till två dagar för vissa klienter, exempelvis de med komplexa behov som psykisk ohälsa eller missbruksproblematik. Lagändringen motiverades som en förhållandevis enkel åtgärd vilken kan skapa betydande förändringar genom att i förlängningen bidra till ett säkrare samhälle och ge dem som lämnat fängelse en förbättrad chans till återintegrering i samhället (UK Gov. b)

I Sverige beräknas dag för frigivning enligt strafftidslagen (2018:1251). Vid beräkning av dag för frigivning tas ingen hänsyn till vilken dag i veckan som frigivningen sker, och således är det tillåtet att friges på helger, till skillnad från i Storbritannien. Problematiken som åsyftades inför lagändringen i Storbritannien kan dock relateras till den svenska kontexten eftersom verksamma inom olika samhällsinstanser inte arbetar med samma intensitet under helger, vilket innebär att tillgängligheten till stödresurser varierar beroende på veckodag.

I sammanhanget är det relevant att beakta att brott tenderar vara mer vanligt förekommande på vissa platser och tider, vilket kan förklaras i termer av en varierande tillfällesstruktur på grund av att människors vardag präglas av dagliga och veckovisa rutiner. Brå har i en tidigare kortanalys undersökt vilka dagar på året som det sker flest fall av anmäld misshandel, hot, rån samt inbrott (Brå 2014). Resultaten visade att fler fall av samtliga brottstyper som studerades sker under helger och vissa högtider, jämfört med vardagar. Även internationella studier har undersökt den tidsmässiga koncentrationen av olika brottstyper och konstaterat att det i större utsträckning begås brott på vissa veckodagar (se exempelvis Prieto 2023, van Sleeuwen m.fl. 2021, Andresen och Malleson 2015). Resultaten visar att brottslighet är mycket koncentrerad när den observeras i sina veckomönster, men att olika typer av brott kan uppvisa väsentligt distinkta koncentrationsnivåer. I teoretiska termer kan det relateras till rutinaktivitetsteorin som menar att brottsliga handlingar uppstår i människans vardagliga rutiner; teorin syftar till att se bakomliggande faktorer i samhällsstrukturen (Cohen och Felson 1979). Enligt teorin inträffar ett brott när en motiverad gärningsman, ett lämpligt mål och de rätta förutsättningarna för ett sådant brott (till exempel avsaknad av kontrollfunktioner) samspejar i rum och tid i miljöer som gör det enkelt, säkert och lönsamt att begå brottet. Dessa förutsättningar är troligen mycket likartade vecka efter vecka. Utifrån den kunskapen är det därför rimligt att den som friges i anslutning till helgen i större utsträckning återfaller i brott redan samma dag eller dagen efter.

I dagsläget finns ingen studie som undersöker skillnader i återfall i brott utifrån veckodagen för frigivning. Kunskapen som den här kortanalysen syftar till att generera kan därför i det avseendet vara relevant.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här kortanalysen är att undersöka om det finns samband mellan veckodag för frigivning från anstalt och återfall i brott. Syftet besvaras genom följande frågeställningar:

- Hur ser fördelningen av frigivningar från anstalt ut, uppdelat på veckodag?
- Finns det samband mellan veckodag för frigivning från anstalt och återfall i brott efter frigivning?
- Finns det indikationer på att veckodag för frigivning från anstalt har olika stor betydelse för återfall i brott, utifrån faktorer som kön, ålder, och tidigare belastning?
- Har veckodag för frigivning från anstalt olika stor betydelse för återfall i olika brottstyper?

Metod och material

Den här kortanalysen baseras på data från registret över återfall i brott som tillhandahålls av Brå.

Definitioner

Återfall i brott studeras som en sammantagen kategori där samtliga brottstyper inkluderas för att undersöka ett generellt samband mellan veckodag för frigivning från anstalt och återfall i brott. Vidare genomförs separata analyser vad det gäller återfall i följande brottskategorier¹⁰:

- Tillgreppsbrott (BrB kap. 8, § 1–4 och § 7–13)
- Narkotikabrott, smuggling av narkotika (Narkotikastrafflag (1968:64), Lag (2000:1225) om straff för smuggling)
- Våldsbrott (BrB kap. 3–4).

Valet av dessa brottskategorier motiveras med bakgrund av att Brås löpande återfallsstatistik visar att störst andel återfall finns bland dem som lagfördes för tillgreppsbrott eller narkotikabrott (Brå 2023). Vidare har våldsbrott inkluderats med anledning av allvarlighetsgraden för de brottstyper som ingår i den kategorin.

Veckodagen för frigivning studeras för alla veckans sju dagar vid analyser av samtliga återfall. Eftersom olika grupper analyseras separat jämförs i stället veckodag respektive helg. I kategoriseringen avser veckodag måndag, tisdag, onsdag och torsdag, medan helg avser fredag, lördag och söndag. Den indelningen har gjorts med bakgrund i antagandet att många typer av brott oftare begås under helgen (eller på fredagen som föregår helgen) samt att tillgången till stöd för frigivna är mindre under dessa dagar.

Uppföljningsperioden för återfall i brott motsvarar i den här kortanalysen ett år (365 dagar).¹¹ Varje enskild individ kan högst förekomma en gång per analys i respektive brottskategori, per år.

Tiden till återfall i brott beräknas i antal dagar och baseras på datum för frigivning från anstalt¹² till datum för första återfallet i brott¹³ som lett till lagföring¹⁴. I analyserna av återfall i separata brottstyper avses första återfallet efter frigivning från anstalt i den specifika respektive

¹⁰ Kategoriseringar motsvarar Kriminalvårdens definitioner av huvudbrottskategorier (Kriminalvården 2022).

¹¹ När datamaterialet över återfall i brott sammanställs tillämpas en så kallad buffertperiod efter uppföljningsperioden, i syfte att så många som möjligt ska hinna resultera i lagakraftvunna domar. I dataunderlaget till den här kortanalysen är buffertperioden 1 år.

¹² Datumet för frigivning avser datumet när vistelsen på anstalten upphör.

¹³ Den angivna brottstidpunkten i lagföringen.

¹⁴ Med lagföring avses i den här kortanalysen lagakraftvunnen dom, godkänt strafföreläggande eller meddelad åtalsunderlåtelse.

brottstypen. Återfall i något annat brott än de brotten som tillhör den specifika brottstypen kan ha skett dessförinnan.

För att undersöka könsskillnader genomförs analyser för kvinnor respektive män.¹⁵ Vidare genomförs analyser för åldersgrupperna 15–29 år, 30–45 år samt 46 år eller äldre. Indelningen i åldersgrupper har gjorts i syfte att kategorierna ska spegla olika stadier av brottsaktivitet i förhållande till ålder¹⁶, samt med hänsyn till fördelningen av antalet observationer.

Tidigare belastning mäts genom antal lagakraftvunna domar eller lagföringsbeslut som skett inom en femårsperiod innan lagföringen som föranledde anstaltsplaceringen. För att en lagföring ska räknas som en tidigare belastning måste den ha hunnit vinna laga kraft före datumet för frigivning. Vid tolkning av resultaten för olika åldersgrupper bör det beaktas att en del väldigt unga personer kommer att ha färre eller inga tidigare lagföringar upp till fem år tillbaka, jämfört med äldre personer, eftersom de inte varit straffmyndiga under hela den föregående femårsperioden. Analyser har genomförts för dem som inte har tidigare belastning, en till fyra tidigare belastningar samt fem eller fler tidigare belastningar.

Studiepopulationen

Studiepopulationen är avgränsad till frigivningar från anstalt perioden 2017–2019.¹⁷ Den valda undersökningsperioden grundar sig i att materialet har aktualitet i förhållande till tillgängliga data, men även att det anses vara ett tillräckligt stort material i förhållande till förutsättningarna och att resultaten därför ska kunna anses vara robusta. I dagsläget finns även data för frigivningar från anstalt 2020, vilket inte inkluderas. Det med anledning av att pandemins konsekvenser i det svenska samhället blev påtagliga en bit in i 2020 med regler och rekommendationer om bland annat social distansering. Detta ledde till minskad rörelse och aktivitet i samhället, vilket kan ha påverkat brottsligheten, liksom förändringar i Polismyndighetens, Åklagarmyndighetens och Domstolsverkets resurser och arbetssätt.¹⁸

I den här kortanalysen studeras frigivningar från anstalt under åren 2017–2019 som en sammantagen studiepopulation. Det generella återfallsmönstret ser likartat ut under respektive år. Andelen återfall i

¹⁵ I den här kortanalysen avses juridiskt kön.

¹⁶ Se exempelvis Sampson och Laub 2003.

¹⁷ För att ingå i populationen måste individen ha varit folkbokförd 31 december under respektive år. Således ingår bara individer med svenska personnummer (Brå 2023).

¹⁸ Observera dock att uppföljningsperioden för dem som frigivits 2019 följs upp under 2020 eftersom uppföljningsperioden motsvarar ett år (365 dagar). I beslutet att inkludera 2019 års frigivningar har dock hänsyn tagits till att om veckodagen för frigivning från anstalt har betydelse för återfall i brott så är det sannolikt i förhållandevis nära anslutning till frigivningstillfället. I den här kortanalysen innebär det återfall som senast inträffat under de första månaderna för 2020 eftersom konsekvenserna av restriktionerna inte torde vara lika påtagliga som senare samma år.

brott var dock lägre 2018 jämfört med 2017 samt 2019, men den lägre andelen 2018 är inte koncentrerad till någon särskild kategori (Brå 2023).

I studiepopulationen finns totalt 31 086 observationer, det vill säga antal frigivningar från anstalt 2017–2019 (se tabell 1). Andelen där män frigivits är betydligt större än andelen där kvinnor frigivits. Sett till fördelningen av observationer mellan olika åldersgrupper är andelen störst i gruppen 30–45 år, som drygt två femtedelar av observationerna tillhör, men den är nästan lika stor i gruppen 15–29 år. Ungefär en femtedel av observationerna tillhör gruppen 46 år eller äldre. Då studiepopulationen kategoriseras efter antal tidigare belastningar är andelen nästan lika stor bland dem som har en till fyra tidigare belastningar som bland dem som har fem eller fler, och andelen motsvarar ungefär två femtedelar vardera. Vidare är andelen observationer minst i gruppen utan tidigare belastningar, och motsvarar ungefär en femtedel.

Tabell 1. Studiepopulationen. Antal och andel (%) frigivningar från anstalt 2017–2019, totalt samt uppdelat efter kön, ålder och tidigare belastning.

	Antal	Andel (%)
Totalt	31 086	100
Kön^a		
Män	28 759	92,5
Kvinnor	2 322	7,5
Åldersgrupp		
15–29	11 512	37,0
30–45	12 500	40,2
46–	7 074	22,8
Tidigare belastningar		
0	6 447	20,7
1–4	12 074	38,8
5–	12 565	40,4

^a I datamaterialet saknas uppgift om kön för fem observationer. Antalet observationer för män respektive kvinnor summerar därför inte till antalet observationer totalt.

Analys

Inledningsvis genomförs deskriptiva analyser för att studera fördelningen av andelen frigivningar uppdelat på veckodag. Vidare genomförs analyser för återfall i brott inom ett år utifrån veckodag för frigivning. De deskriptiva analyserna beskriver dock återfall i brott oberoende av när i tid återfall skett, räknat inom ett år efter frigivningen. I ett senare skede genomförs därför överlevnadsanalyser, vilket är ett lämpligt verktyg för att studera tiden till att något utfall av intresse inträffar (Guo 2010). I den här

kortanalysen är första återfallet efter frigivning från anstalt utfallet som är av intresse.

I de inledande överlevnadsanalyserna används Kaplan–Meier , vilket är en metod som tar hänsyn till varierande uppföljningstid. Den är därför lämplig för att studera återfall i brott. Med metoden är det även möjligt att jämföra överlevnaden mellan två eller flera grupper (Guo 2010). Kaplan–Meier-estimatorn anger proportionen observationer som överlevt fram till en viss tidpunkt och ger en grafisk beskrivning av överlevnadsprocessen. I den här kortanalysen motsvarar överlevnad att återfall efter frigivning från anstalt inte inträffat inom uppföljningstiden, vilket i den här kortanalysen är ett år.

Vidare har även Cox regressionsanalyser genomförts för att illustrera skillnaden i hasarden¹⁹ för återfall i brott utifrån veckodag för frigivning.

Begränsningar

Datamaterialet utgörs av registrerade brott. Således kan personer som friges från anstalt begå brott för vilka de inte registreras och lagförs, och på så sätt kommer de inte ingå i datamaterialet. Det är även värt att beakta att det finns skillnader mellan olika brottstyper när det gäller i vilken grad brotten upptäcks, anmäls, utreds och lagförs.

I sammanhanget för den här kortanalysen är det dock rimligt att anta att det inte föreligger systematiska skillnader i sannolikheten att begångna brott registreras beroende på när under veckan som frigivningen skett. Således bör det faktum att det är registrerade brott som är datakällan för kortanalysen inte leda till någon snedvridning av resultaten, och det finns ingen anledning att tro att en annan källa hade genererat ett annat resultat.

¹⁹ Som statistisk term står hasard för sannolikheten för att en viss händelse ska inträffa vid en viss tidpunkt givet att den inte inträffat tidigare (Malmquist 2002).

Resultat

Inledningsvis presenteras resultaten genom att beskriva fördelningen av frigivningar samt återfall inom ett år efter frigivning från anstalt. Därefter presenteras resultaten från överlevnadsanalyser för att redogöra för återfallsprocessen över tid, det vill säga om det finns skillnader i tiden till återfall beroende på vilken veckodag frigivningen skett.

Återfall studeras både för generell brottslighet samt återfall i våldsbrott, narkotikabrott och tillgreppsbrott. Analyser har dels gjorts för hela studiepopulationen där veckodag för frigivning har studerats separat, dels uppdelade efter kön, ålder och tidigare belastning där i stället frigivning på veckodag (måndag till torsdag) respektive helg (fredag till söndag) har analyserats.

Fördelningen av frigivningar från anstalt

Fördelningen av frigivningar i procentandelar redovisas i tabell 2. Tabellen beskriver dels fördelningen för samtliga observationer, och dels fördelningen uppdelat på kön, åldersgrupper samt grad av tidigare belastning. Både sett till samtliga observationer och inom respektive grupp framkommer inget mönster, utan istället är fördelningen av frigivningar från anstalt förhållandevis jämn över veckans sju dagar.

Tabell 2. Fördelningen av frigivning från anstalt utifrån veckodag. Andel (%) för samtliga observationer och uppdelat på kön, åldersgrupper samt grad av tidigare belastning.

	Totalt	Kön		Ålder			Tidigare belastning		
		Män	Kvinnor	15–29	30–45	46–	0	1–4	5–
Måndag	13,4	12,8	13,4	13,5	13,6	12,8	13,4	13,5	13,2
Tisdag	13,9	13,1	13,9	13,1	14,6	14,0	14,5	13,4	14,1
Onsdag	15,0	14,6	15,0	15,3	14,7	15,0	14,3	15,2	15,2
Torsdag	14,9	14,8	14,9	15,2	14,8	14,5	15,2	14,5	15,1
Fredag	14,0	13,9	14,0	14,0	13,9	14,3	13,9	14,5	13,6
Lördag	14,9	15,5	14,9	15,4	14,6	14,7	14,5	15,2	14,9
Söndag	14,0	15,3	13,8	13,5	13,9	14,9	14,2	13,9	13,9

Fördelningen av återfall i brott efter frigivning från anstalt

I tabell 3 redovisas procentandelar för att beskriva återfall i något brott samt för olika brottstyper, fördelat på vilken veckodag som frigivningen från anstalt skett. Sett till samtliga observationer är det strax över hälften som återfaller i något brott, oberoende av veckodagen för frigivning. När andelen återfall istället studeras uppdelat på veckodag för frigivning är den i princip lika stor för samtliga dagar, där störst andel återfall finns bland de observationer där frigivningen skett på en torsdag. Minst andel återfinns bland observationer där frigivningen skett på en söndag.

Andelen återfall i våldsbrott är i princip lika stor för samtliga dagar. Bland samtliga observationer återföll 4,9 procent i våldsbrott. Högst respektive minst andel återfinns bland observationer där frigivningen skett på torsdag och lördag respektive tisdag och söndag. Skillnaden mellan dessa är dock marginell.

Sett till andelen som återfallit i narkotikabrott syns inte något tydligt mönster, och skillnaderna som framkommer är marginella. Andelen återfall oberoende av veckodagen för frigivning är 17,2 procent. Studeras andelen återfall utifrån veckodag för frigivning är andelen störst bland observationer där frigivningen skett på en torsdag, medan motsvarande minsta andel återfinns bland observationer där frigivningen skett på en söndag.

Bland återfall i tillgreppsbrott syns inte heller ett tydligt mönster, och ungefär en tiondel av samtliga återfaller oberoende av veckodagen för frigivning. Bland observationer där frigivningen skett på en torsdag eller en fredag var andelen återfall störst, medan motsvarande andel var minst när frigivningen skett på en söndag. Skillnaderna är dock att betrakta som marginella.

Tabell 3. Återfall i brott högst ett år (365 dagar) efter frigivning från anstalt 2017–2019, utifrån veckodag för frigivning. Andel (%) återfall i något brott respektive våldsbrott, narkotikabrott samt tillgrepsbrott.

	Samtliga brott	Våldsbrott	Narkotikabrott	Tillgrepsbrott
Totalt	53,5	4,9	17,2	10,6
Måndag	53,4	4,9	16,8	10,8
Tisdag	53,4	4,7	17,3	10,3
Onsdag	53,0	4,9	17,4	10,5
Torsdag	55,6	5,2	18,1	10,9
Fredag	53,5	4,8	17,1	10,9
Lördag	53,3	5,2	17,0	10,4
Söndag	52,4	4,7	16,4	10,1

Tabell 4 visar att det bland män knappt är några skillnader i andelen återfall sett till dagen för frigivning, oavsett brottstyp. Även bland kvinnor är skillnaderna marginella när andelen återfall studeras bland de observationer där frigivningen skett på en veckodag respektive en helg.

Återfall i brott efter frigivning från anstalt är generellt större bland yngre och minskar därefter ju äldre åldersgrupp som studeras, oberoende av vilken dag i veckan som frigivningen sker. Inom respektive åldersgrupp syns dock i princip ingen skillnad när återfall i brott studeras utifrån om frigivningen skett på veckodag respektive helg, oberoende av brottstyp.

Andelen återfall är större bland observationer med en högre grad av tidigare belastning, men i dessa respektive grupper syns inte några större skillnader när återfall i brott studeras utifrån om frigivningen skett på veckodag eller helg. Det är fallet både när återfall i generell brottslighet studeras samt även för våldsbrott, narkotikabrott och tillgreppsbrott.

Tabell 4. Återfall i brott högst ett år (365 dagar) efter frigivning från anstalt 2017–2019, utifrån veckodag för frigivning. Andel (%) återfall i något brott respektive våldsbrott, narkotikabrott samt tillgreppsbrott. Resultaten uppdelade efter kön, ålder och tidigare belastning.

	Samtliga brott	Våldsbrott	Narkotikabrott	Tillgreppsbrott
Kön				
Män				
Måndag–torsdag	54,3	5,1	17,7	10,3
Fredag–söndag	53,3	5,0	17,0	10,0
Kvinnor				
Måndag–torsdag	48,0	3,2	13,9	15,3
Fredag–söndag	50,5	3,6	14,7	15,8
Åldersgrupp				
15–29				
Måndag–torsdag	61,0	5,7	22,4	9,9
Fredag–söndag	58,9	5,9	21,6	9,5
30–45				
Måndag–torsdag	54,2	5,2	16,2	11,9
Fredag–söndag	53,4	5,0	15,5	12,2
46–				
Måndag–torsdag	41,6	3,1	11,4	9,5
Fredag–söndag	43,2	3,0	11,5	9,0
Tidigare belastningar				
0				
Måndag–torsdag	14,9	1,6	3,9	2,6
Fredag–söndag	16,1	1,9	4,4	3,0
1–4				
Måndag–torsdag	49,5	5,3	16,5	8,8
Fredag–söndag	47,7	4,6	16,0	7,9
5–				
Måndag–torsdag	77,9	6,3	25,2	16,5
Fredag–söndag	77,5	6,7	24,1	16,8

Återfallsprocessen över tid

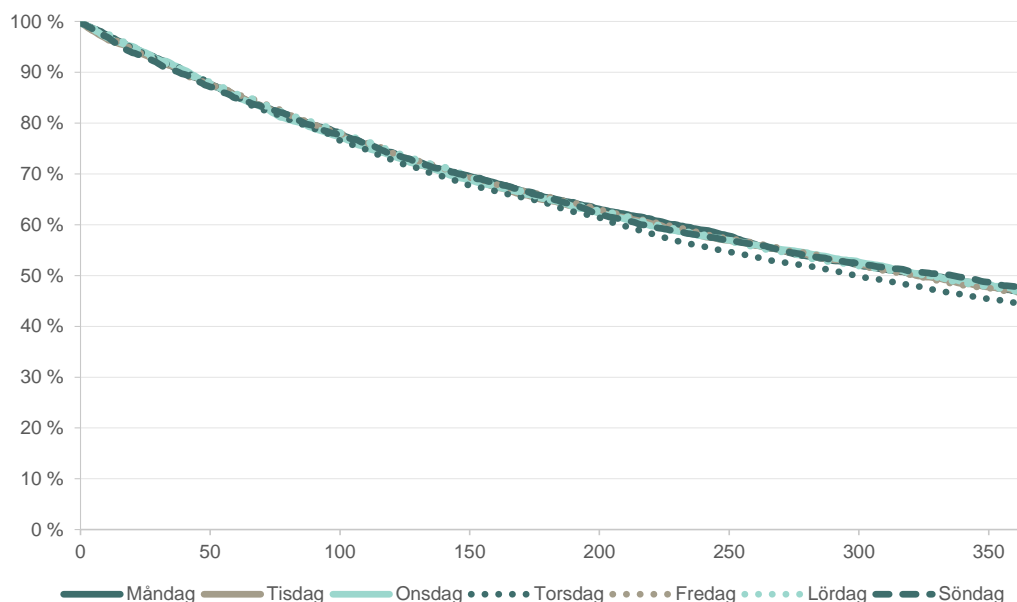
Trots att analysen av fördelningen av andelen återfall i brott inte visar på skillnader utifrån veckodagen för frigivning från anstalt, är det ändå relevant att studera om det finns skillnader sett till tidpunkten för återfall beroende på vilken dag som frigivningen från anstalt skett. Det på grund av att om veckodagen för frigivning har betydelse så är det sannolikt för återfall som sker i nära anslutning till tidpunkten för frigivningen.

Resultaten i figur 1 visar dock att skillnaderna mellan överlevnadskurvorna för respektive veckodag på sin höjd är marginella i närtid till frigivningstillfället från anstalt. Det indikerar starkt att veckodagen för frigivning inte har någon betydelse för återfall i brott. Den skattade andelen återfall bland frigivningar på torsdagar skiljer sig däremot något efter ungefär 200 dagar, men skillnaden är mycket liten.

Det kan dock inte förväntas ha ett samband med veckodagen för frigivning.²⁰ Sett till mönstret över tid för hela uppföljningsperioden syns i övrigt små skillnader mellan kurvorna för respektive veckodag.

Resultaten visar dock att en stor andel återfall sker relativt kort tid efter frigivningen från anstalt, även om det inte är relaterat till veckodagen för frigivning.²¹ Inom 50 dagar har exempelvis strax över en tiondel av samtliga frigivningar från anstalt följts av återfall i något brott.

Figur 1. Kaplan–Meier-kurva över återfallsprocessen utifrån veckodag för frigivning från anstalt. Y-axeln visar kumulativ andel i procent som inte återfallit i brott. X-axeln visar antal dagar efter frigivning. Ett år (365 dagar) till censurering.

Analysen har även genomförts utifrån frigivning på måndag till torsdag respektive fredag till söndag för olika grupper. Resultaten från de analyserna visar inte på tydliga skillnader i återfall mellan olika frigivningsdagar. De marginella skillnader som ändå förekommer är inte genomgående i linje med hypotesen att risken för återfall skulle vara högre vid frigivning i anslutning till en helg. Dessa skillnader uppstår inte heller i närtid till frigivningen, och kan därför inte förväntas vara relaterade till frigivningsdagen. Det oberoende av om återfall i generell brottslighet

²⁰ Det bekräftar av att log–rank-testet (som används för att jämföra två eller flera överlevnadskurvor) uppmätte 0,151 och således inte var signifikant. Principen för log–rank-test följer principen för hypotestestning, där man utgår från att nollhypotesen innebär att det inte finns någon skillnad mellan grupperna, det vill säga att grupperna är homogena sett till överlevnadsfunktionerna (Guo 2010).

²¹ Detta beskrivs även i Brås återfallsstatistik (Brå 2023).

studeras, respektive återfall i specifikt våldsbrott, narkotikabrott eller tillgreppsbrott.

Resultaten i den här kortanalysen illustrerar således att veckodagen för frigivning inte har någon betydelse för återfall i brott.

I bilaga 1 redovisas resultat från Cox regressionsanalyser i syfte att illustrera storleksskillnader i återfallsrisk bland observationer där frigivning skett på en måndag till torsdag respektive fredag till söndag.

Avslutande diskussion

Den här kortanalysen har studerat om det finns ett samband mellan veckodagen för frigivning från anstalt och återfall i brott. Det har undersökts bland samtliga frigivningar från anstalt 2017–2019, och även bland grupper om kön, ålder samt tidigare belastning. Återfall i brott har studerats dels för återfall i något brott generellt, samt för återfall i våldsbrott, narkotikabrott och tillgreppsbrott.

Flertalet tidigare studier har undersökt veckomönster för en rad brottstyper och funnit ökade nivåer av brottslighet under vissa dagar i veckan, inte sällan på helger (se exempelvis van Sleeuwen m.fl. 2021, Brå 2014). Samtidigt arbetar berörda myndigheter och organisationer som kan främja den intagnas anpassning i samhället inte med samma intensitet under helger som på veckodagar. Därför är det en rimlig förmodan att återfallsrisken kan vara större under en helg mot bakgrunden att brottsintensiteten ökar samtidigt som tillgången till stöd minskar. I Storbritannien har just bristen på stöd under helger lyfts fram som försvårande i ett återfallsperspektiv. Det är i Storbritannien inte lagligt att frigivning från anstalt sker på helgdagar, men år 2023 antogs en lag som även möjliggör tidigare frigivning för klienter med komplexa behov i syfte att undvika att dessa friges i anslutning till en helg. Fallstudien som var bakgrunden till lagändringen är den enda analys som genomförts med syftet att bedöma om veckodagen för frigivning har betydelse för återfall i brott (Nacro 2021). Den är dock inte att betrakta som en återfallsstudie där generaliserbara samband kan påvisas, vilket undersökts i den här kortanalysen.

Resultaten i den här kortanalysen visar att det inte föreligger skillnader vad gäller återfall i brott beroende på vilken veckodag som frigivning från anstalt sker. Resultaten kan ändå betraktas vara intressanta på så vis att det inte finns tidigare studier som undersökt detta, i synnerhet inte utifrån en kvantitativ ansats för hela den population som resultaten avses generaliseras till. Samtidigt är uppfattningen i Storbritannien, ett land med liknande intentioner enligt lag när det gäller stöd vid frigivning från anstalt, att veckodagen för frigivning är av så pass stor betydelse för återfallsrisken att man lagstiftat om det. I sammanhanget är det även värt att betona att upphörandeprocesser från brottsligt beteende är komplexa och i det perspektivet bör inte veckodagen för frigivning förväntas vara en avgörande faktor. Det finns stora skillnader mellan fängelsedömda personers levnadsvillkor och befolkningen i övrigt (Baldry m.fl. 2018, Nilsson 2002, Rodermond m.fl. 2023). Kriminalvårdens klienter har exempelvis ofta en svag ställning på arbetsmarknaden, låg utbildningsnivå, psykisk ohälsa och missbruksproblematik. Ett väl utbyggt stödsystem som är anpassat efter individens behov är därför högst relevant. I det perspektivet kan det betraktas som positivt att planering för frigivning sker mycket tidigt under anstaltsvistelsen i Sverige, till skillnad från i Storbritannien där den planeringen sker i ett betydligt senare skede.

Betydelsen av stöd vid frigivning påtalades i en studie från 2014, vilken identifierade att brottsnivån var högre de veckodagar som frigivningar var koncentrerade till (Munyo och Rossi 2014). Vidare minskade dessa brottsnivåer när ett ekonomiskt stöd gavs till de klienter som frigavs. Studien genomfördes dock i Montevideo i Uruguay, och således i en helt annan kulturell kontext. I den här kortanalysen syntes dock inga tydliga systematiska skillnader i brottslighet när det gäller vilken veckodag man friges. Därför kan inte brottsligheten förväntas koncentreras till vissa veckodagar med anledning av när frigivningar sker, till skillnad från den problematik som uppmärksammades i studien från Uruguay. Mot bakgrund av detta finns inga indikationer på att den svenska lagstiftningen bör ändras, tvärtom verkar det önskvärt att behålla den som den är.

I förhållande till kortanalysens resultat är det viktigt att beakta det empiriska materialet som analyserna har utgått ifrån. Den registrerade brottsligheten påverkas både av anmälningsbenägenhet och upptäcktsrisk till följd av Polisens sätt att arbeta och prioritera, samt även av det övriga rättsväsendets förmåga och möjligheter till lagföring. I den här kortanalysen definieras återfall först när brottet lagförts, vilket inte speglar alla brott som faktiskt begås. Bristerna i datakällan kan dock antas endast påverka kortanalysens resultat om felkällorna skiljer sig systematiskt beroende på när under veckan frigivning sker, vilket inte framstår som rimligt. Särskilt med tanke på att det inte finns indikationer på tydliga skillnader bland resultaten. I sammanhanget bör det även påpekas att underlaget kan anses vara den i dagsläget bäst lämpade källan för att statistiskt besvara kortanalysens syfte.²²

Även om resultaten i den här kortanalysen inte visat på skillnader mellan återfall i brott utifrån veckodag för frigivning är andelen återfall i brott ändå stor bland dem som friges från anstalt. Exempelvis visar den här kortanalysen att en stor andel återfall sker en förhållandevis kort tid efter frigivningsdatumet. Brottsligheten innebär betydande kostnader för samhället, såväl i ekonomiska termer som i lidande bland de brottsutsatta. De ekonomiska kostnaderna för kriminalvård är också betydande och även en liten minskning av återfallet innebär stora samhällsekonomiska besparingar. Det är således viktigt att fortsätta arbeta brottsförebyggande samt undersöka faktorer som kan tänkas påverka risken att återfalla i brott, i synnerhet tidigare utforskade sådana. Detta har varit en bakomliggande orsak till kortanalysens genomförande.

Sammantaget är slutsatsen att i Sverige har veckodagen för frigivning från anstalt inte någon betydelse för återfall i brott. Det finns därför inte någon anledning att av det skälet se över regelverket kring veckodag för frigivning i Sverige på det sätt som man gjort i Storbritannien.

²² Data som bygger på självrapporterad brottslighet omfattas exempelvis av osäkerhetskällor som rör bland annat svarsbenägenheten och sanningsenligheten i svaren, vilket även påverkar generaliserbarheten av resultaten.

Referenser

- Andresen, A. M. och Malleson, N. (2015). "Intra-week spatial-temporal patterns of crime". *Crime Science*, 4(12) s. 1–11.
- Baldry, E., Bright, D., Cale, J., Day, A., Dowse, L., Giles, M., Hardcastle, L., Graffam, J., McGillivray, J., Newton, D., Rowe, S., and Wodak, J. (2018). *A Future Beyond the Wall: Improving Post-release Employment Outcomes for People Leaving Prison: Final Report*. Sydney: UNSW Sydney.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2023). *Återfall i brott. Preliminär statistik för 2020*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2017). *Utvecklingen av återfall efter fängelse. Beskrivning av Brås och Kriminalvårdens statistik och analys av en möjlig förklaring till minskningen. Kortanalys 4/2017*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2014). *Tid för brott – Under vilken tid på året och dygnet sker flest fall av anmälda misshandel, hot, rån och inbrott?* Kortanalys 4/2014. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Bäckman, O., Estrada, F., Nilsson, A. & Sivertsson, F. (2020). *Den ojämlika brottsligheten. Lagföringsutvecklingen i demografiska och socioekonomiska grupper 1973–2017*. Rapport 2020:1. Kriminologiska Institutionen. Stockholms Universitet.
- Cohen, E. och Felson, M. (1979). "Social change crime rate trends: A routine activity approach". *American Sociological Review*, 4(44) s. 588–608.
- Guo, S. (2010). *Survival Analysis*. New York: Oxford University Press.
- Kriminalvården (2022). *Kriminalvård och statistik 2022*. Norrköping: Kriminalvården.
- Laub, J. och Sampson, R. (2003). *Shared Beginnings, Divergent Lives: Delinquent Boys to Age 70*. Cambridge: Harvard University Press.
- Malmquist, J. (2002). "Risk och odds – Hur man räknar med händelser". *Läkartidningen*, 99(8), s. 751–756.
- Munyo, I. och Rossi, M. (2015). "First-day criminal recidivism". *Journal of Public Economics*, 124, s. 81–90.
- Nacro (2018). *Barriers to effective resettlement: Friday prison releases*. London: National Association for the Care and Resettlement of Offenders.
- Nacro (2021). *Friday prison releases. Collective voices*. London: National Association for the Care and Resettlement of Offenders.

Nilsson, A. (2002). *Fånge i marginalen – uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Avhandling. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Prieto C. R. (2023). "Weekly Crime Concentration". *Journal of Quantitative Criminology*, 39 s. 97–124.

Rodermond, E., van de Weijer, S., Rosenkrantz, L. M., Bijleveld, C.C.J.H., Slotboom, A.M., Kruttschnitt, C. (2023). "Out of prison, out of crime? The complex interplay between the process of desistance and severe resource disadvantages in women's post-release lives". *European Journal of Criminology*, 20(6), s. 1852–1877.

Sivertsson, F. (2018). *Criminal Careers in the Long Run– Patterns and Predictions of Criminal Convictions across Age, Time, and Gender*. Avhandling. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

van Sleeuwen, S.E.M., Steenbeek, W. och Ruiter, S. (2021). "When Do Offenders Commit Crime? An Analysis of Temporal Consistency in Individual Offending Patterns". *Journal of Quantitative Criminology*, 37, s. 863–889.

UK Government (a). Prisons and probation. Hämtad 2024-05-21 på <https://www.gov.uk/browse/justice/prisons-probation>.

UK Government (b). Legislation. Offenders (Day of Release from Detention) Act 2023. <https://www.legislation.gov.uk>

Bilagor

Bilaga 1. Cox regressionsanalyser

I tabell B1 redovisas resultat från Cox regressionsanalyser över återfall i brott utifrån veckodagen för frigivning från anstalt.²³ Analyser har genomförts för samtliga observationer och för respektive subpopulation. Resultaten presenteras i hasardkvoter vilket kan tolkas som den relativa skillnaden i risk mellan två (eller flera grupper) där en av grupperna är referensgrupp. Värden över ett (1) indikerar att risken för en given kategori att återfalla innan referenskategori gör det är större, och värden under ett (1) att risken är mindre. För vidare beskrivning av metod, se exempelvis Guo 2010.

Tabell B1. Cox regressionsanalyser för återfall i brott högst ett år (365 dagar) efter frigivning från anstalt, utifrån veckodag för frigivning. Resultat i hasardkvoter för samtliga observationer och för respektive subpopulation. Referenskategori i parentes.

		Samtliga brott	Våldsbrott	Narkotikabrott	Tillgreppsbrott
Totalt	Måndag-Torsdag (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
	Fredag-Söndag	0,98	0,98	0,96	0,98
Kön	Män				
	Måndag-Torsdag (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
	Fredag-Söndag	0,97	0,97	0,95	0,97
	Kvinnor				
	Måndag-Torsdag (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
	Fredag-Söndag	1,09	1,16	1,09	1,08
Åldersgrupp	15–29				
	Måndag-Torsdag (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
	Fredag-Söndag	0,95	1,01	0,95	0,94
	30–45				
	Måndag-Torsdag (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
	Fredag-Söndag	0,98	0,95	0,95	1,02
	46–				
	Måndag-Torsdag (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
	Fredag-Söndag	1,05	0,98	1,02	0,96
Tidigare belastningar 0	0				
	Måndag-Torsdag (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
	Fredag-Söndag	1,09	1,21	1,11	1,17
	1–4				
	Måndag-Torsdag (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
	Fredag-Söndag	0,98	0,98	0,96	0,98

²³ Vid användning av denna typ av regression finns ett viktigt antagande om proportionell hasard som ska uppfyllas för att modellen ska anses vara tillförlitlig. Proportionalitetsantagandet har testats genom att inkludera interaktioner mellan tidsvariabeln och variabeln för veckodag, både totalt samt inom respektive subpopulation. Om interaktionen är signifikant innebär det att antagandet är uppfyllt. Det var fallet vid samtliga kontroller eftersom inget p-värde var mindre än 0,05.

	Samtliga brott	Våldsbrott	Narkotikabrott	Tillgreppsbrott
5-				
Måndag-Torsdag (ref.)	1,00	1,00	1,00	1,00
Fredag-Söndag	0,99	1,06	0,95	1,02

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete till främst regeringen, rättsväsendets myndigheter och brottsförebyggande aktörer, men även till allmänheten.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386/Tegnégatan 23, SE-111 93 STOCKHOLM
Tel +46 (0) 8 527 58 400, registrator@bra.se, www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1192